

Mugės tema Johno Bunyano knygoje *Piligrimo kelionė*

Aurimas NAUSĖDA
Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: alegorija, mugė, recepcijos teorija, sufikcinimas, literatūriniai personažai, analizė.

Įvadas

Britų literatūroje alegorijos, kaip vaizdingo pasakojimo arba aprašymo eilėmis, proza perteikiančio paslėptą prasmę kūrimas, atsiradimo data sietina su XIV a. pasirodžiusiu Williama Lenglando sukurtos aliteracinės poemos rankraščiu *Pyrso artojas*, kuriame rašoma apie pasakotojo Vilo sapno vizijas (C u d d o n 1998, 22; TOC 2006, 790).

Pasakotojas sapnuodamas mato Bokštą, kuriame gyvena Teisybė, atpažįsta Mergelės Marijos Bažnyčios vertybes tarp žmonių, dirbančių lauke, klauso Proto pamokslą, Septynių mirtinų nuodėmių pamokslą, dalyvauja kelionėje į Tiesą, kurioje jį lydi Pyrso artojas, padedantis surasti kelią į išsigelbėjimą.

Nuo XVI a. Anglijoje žmonės skaito alegorijas, primenančias apie valstybės vertybes, – tai populiariu, kai Edmundas Spenseris 1590–1596 m. parašo šešių knygų alegoriją *Gražioji karalienė* (G r i f f i t h 1991, 34; TOC 2006, 345). Paminėtoje alegorijoje abstrakčiai rašoma apie šlovės vertę, karalienės Elžbietos I valdymo metų teigiamus dalykus. XVII a. po Anglijos revoliucijos pasirodo religinės alegorijos, skirtos anglikonų šalininkams: Arthuro Dento *Paprasto žmogaus kelias į dangų*, Lewiso Bayle'o *Pamaldumo pratybos* ir kt. (P o l e y 2008, XXVI–XXVII; C u d d o n 1998, 22). 1677 m. Johnas Bunyanas, savamokslis nuo Anglikonų bažnyčios atskilusios sektos pastorius, buvęs karys, pradžioje garsėjęs religinėmis esė, kritikuojančiomis Anglikonų bažnyčios vertybes, kalėdamas už savo aktyvią veiklą parašo pirmą dalį alegorijos proza ir pavadina *Piligrimo kelionė* (P o l e y 2008, XIV; TOC 2006, 149). Antroji alegorijos *Piligrimo kelionė* dalis kartu su pirmąja dalimi paskelbiama po šešerių metų (1684 m.); tuomet autorius buvo po Angliją keliaujantis pamokslininkas, pagarsėjęs savo praktiškais, humoristiniais, karštais pamokslais (Ibid.). Šioje alegorijoje Bunyanas buitiniu stiliumi smulkiai aprašo detales (tai būdinga Karaliaus Džeimso Biblijos tekstui) ir, remdamasis populiariomis didaktinėmis alegorijomis, pateikia simbolinę Krikščionio kelionę per gyvenimą. Reikia pastebėti, kad *Piligrimo kelionė* dėmesio vertu literatūros kūriniumi pradėta laikyti tik nuo 1830-ųjų pabaigos, kai britų rašytojai Jonathanas

Swiftas, Samuelis Johnsonas, Williamas Cowperis savo kūriniais priminė apie Bunyano alegorijos paprastumą, įdomią tematiką lyginant su kitu garsiu alegoriniu kūriniu – Spenserio *Gražiąja Karaliene*, skirtu išsilavinusiems žmonėms (P o o l e y 2008, XXXVI). XIX a. anglų rašytojas Williamas Makepeace'as Thackeray'us romaną pavadina *Tuštybės muge*, primindamas Bunyano knygos *Piligrimo kelionės* pirmoje dalyje minimą Tuštybės mugę (Ibid.).

Bunyano *Piligrimo kelionė* tampa populiariu baptistų misionierių tekstu jiems kolonizuojant Amerikos žemes, Indiją, Kiniją. Taipingu sukilimo (1850–1864) prieš korumpuotus feodalus metu revoliucijos lyderiai, skaitydami šią knygą, siekė būti religingesni, reiklesni, kovoti už gražesnę Kiniją (Ibid.).

XXI a. *Piligrimo kelionė* – dažnai skaitoma, analizuojama knyga; alegorijos ištraukos adaptuojamos vaikams.

Šio straipsnio objektas – Johno Bunyano alegorija *Piligrimo kelionė*.

Tyrimo tikslas – aptarti rašytojo kuriamos mugės temą.

Straipsnyje analizuojant pasirinktą alegorijos epizodą siekiama tokių tikslų:

1) panaudojant literatūros kritiko Wolfgango Iserio recepcijos metodą aptarti alegorijos semantikos aspektus, susijusius su mugės tema;

2) atskleisti, kokiomis priemonėmis rašytojas plėtoja mugės temą.

XX a. literatūros kritikoje terminas „recepcijos teorija“ vartojamas siekiant apibūdinti skaitytojų požiūrį į literatūros kūrinių laiko atžvilgiu arba aiškinantis, kaip literatūros kūrinius vertina jų „vartotojai“, kaip ir kodėl kinta literatūros kūrinių vertinimas (H a w t h o r n 1998, 265; C u d d o n 1999, 733; L e i t c h 2001, 1549). Vokiečių literatūros kritikas Iseris veikale *Fiktyvumas ir įsivaizdavimas* vartoja terminą „fiktyvumas“ norėdamas pabrėžti, kad kiekvienas literatūros tekstas atsiranda sąveikaujant fiktyvumui (darbiniam reguliuojamam sąmonės modusui, keičiančiam referencinį pasaulį), realumui ir įsivaizdavimui (Iser 2002, 10–17; I s e r 1980, 1677).

Analizuojant Bunyano knygą *Piligrimo kelionė* svarbu akcentuoti, kad pagal skaitytojo recepcijos teoriją parašytas literatūros tekstas yra kintantis, nes yra tarp meninio poliaus (autoriaus teksto supratimo) ir estetinio poliaus (skaitytojo pasiekto supratimo), todėl skaitytojo interpretacija ir analizė bėgant laikui reiškia teksto ir skaitytojo sampratos įvairovę, savitumą (C u d d o n 1998, 387; H a w t h o r n 1998, 265; I s e r 2002, 10; L e i t c h 2001, 1548).

Be to, kaip autoriaus produktas kiekvienas literatūros tekstas yra tam tikras autoriaus kreipimosi į pasaulį būdas. Paradoksalu, bet toks kreipimasis neegzistuoja, todėl kaip kreipimosi būdas yra kuriamas įterpiant į tekstą realaus pasaulio elementus. Kreipimosi būdas yra kuriamas panaudojant pasakojamajame tekste keturių perspektyvų įvairovę: pasakotojo perspektyvą, veikėjų perspektyvą, siužeto perspektyvą ir fiktyvaus skaitytojo perspektyvą (I s e r 1980, 1677). Literatūros tekstą skaitantis žmogus nuolat apmąsto šias perspektyvas ir siekia suprasti literatūros teksto temas, idėjas, konkretaus literatūros teksto kūrimo savitumą (Ibid., 1678).

Ar egzistuoja autoriaus kreipimosi būdas į pasaulį per parašytą literatūros kūrinių? Atsakymas būtų neigiamas. Toks būdas kreiptis į pasaulį neegzistuoja, todėl autorius įterpia tam tikrus tikrovės elementus į literatūros tekstą. Tokie literatūros

elementai gali būti aliuzijos, tam tikrų kitų sistemų elementai. Atkreiptinas dėmesys į Iserio mintį: „Visuose literatūros tekstuose neišvengiamai yra *atrankos* iš įvairių socialinių, istorinių, kultūrinių ir literatūrinių sistemų, esančių už teksto kaip referencijos, laukai. Ši atranka yra žingsnis už ribų ta prasme, kad atrenkami elementai išimami iš sistemų, kuriose jie atlieka savo įprastą funkciją. Tai pasakyti – na ir apie kultūros normas, ir apie literatūrines užuominas, kurios į kiekvieną naują literatūros tekstą įkomponuojamos tokiu būdu, kad suyra anų sistemų struktūra ir semantika“ (I s e r 2002, 18).

Galima teigti, kad Bunyano kūrinyje svarbus sufikcinimo veiksmas, kurį galima reguliuoti ir kuris suteikia skaitytojo / rašytojo įsivaizdavimui stabilią formą ir lemia tris dalykus: 1) pasaulio performulavimo galimybes iki tam tikrų momentų; 2) pasaulio suvokimo galimybes iki tam tikrų momentų; 3) pergrupuotų pasaulių atvirumą skaitytojo patirčiai (Ibid., 17).

Pažymėtina, kad aliuzijų arba paminėtų literatūrinių sistemų aptarimas norint suprasti Bunyano alegorijos kaip literatūrinio teksto veikimo momentus yra siekis suvokti literatūrinio teksto poveikį, kuris suprantamas kaip tikrosios autoriaus intencijos identifikavimas. Norint suprasti autoriaus intenciją literatūriniame tekste geriausia tirti ne autoriaus gyvenimą, užmojus, įsitikinimus, o intencionalumą, kuris reiškiasi pačiame fikciniame tekste per užtekstinių sistemų atranką (Ibid., 19–20). Bunyano knygos *Piligrimo kelionė* teksto intencija neturi būti siejama su autoriaus biografiniais potyriais, susijusiais su pastoriaus veikla, matytomis mugėmis (P o o l e y 2008, 325). Literatūros teksto analizei svarbi elementų, užtekstinių sistemų atranka, kombinavimo veiksmas, kuriuo jungiami žodžiai ir jų reikšmės, personažai ir veiksmai. Paminėti dalykai yra sufikcinimo veiksmo sudėtinės dalys (I s e r 2002, 20). Pasirinktoje analizuoti Bunyano alegorijoje *Piligrimo kelionė* toliau atranka bus aptarta pasiremiant mugės semantika, literatūrinėmis aliuzijomis.

Semantikos aspektai, sietini su mugės tema

Literatūros kūrinio tekste, kaip fikciniame tekste, būna daug atpažįstamų fragmentų iš realaus gyvenimo, tačiau, kaip pastebi Iseris, rašytojo pasirinktos realijos, personažų vardai, aliuzijos, perkelti į fikcinį tekstą, tampa ženklais, nurodančiais kitas prasmes, ir pranoksta pradinį apibrėžtumą dėl sufikcinimo veiksmo (Ibid., 24–25). Galima teigti, kad dalis realiųjų, personažų vardų gali įgyti naujas prasmes, susijusias su galimybe juos interpretuoti ir / arba aiškinti, pasiremiant literatūros kūrinio savitumu.

Bunyano alegorijos *Piligrimo kelionė* pirmoje dalyje Tuštybės mugė paminiama kaip Piligrimo pasakojimo dalis (B u n y a n 2009, 78). Pasakotojas prisimena savo sapną, kuriame stebi, kaip Ištikimasis ir Kristianas, keliaudami į Dangaus miestą, patenka į Tuštybės miesto mugę, įkurta Šėtono prieš daugelį metų ir sėkmingai tebeveikiančią (Ibid., 80). Šioje mugėje parduodamos materialinės vertybės (namai, žemės, brangakmeniai ir kt.), žmonės (tarnai, valdovai, karaliai), kūnai, sielos, geiduliai, malonumai; mugėje visuomet galima klausyti dainų, pamatyti apgavysčių, vagysčių, žmogžudysčių. Mugėje yra prekystalių, gatvių, kad galima būtų

lengviau nusipirkti minėtų dalykų. Tuštybės mugę reikia pereiti, kad Kristianas ir Ištikimasis išeitų iš pasaulio ir greičiau patektų į Dangaus miestą. Tuštybės mugėje keliautojai sukelia sumaištį dėl savo neįprastos aprangos, o dėl savo klausimo, ar parduodama tiesa, yra įkalinami, apklausiami mugės vadovo. Dėl savo kalbų apie kelionę į Dangaus miestą jie yra palaikomi bėgliais iš bepročių namų, patenka į kalėjimą, yra teisiami už sumaištį mugėje. Ištikimasis už savo kalbą teisme, kad Tuštybės mugėje elgėsi tinkamai, tik smerkė Tuštybės mugės įkūrėją Belzebubą, vieną iš septynių pragaro angelų, kaip Dievo priešą ir neatsizadėjo savo Tikėjimo, yra nuteisiamas mirties bausme. Ištikimasis yra nuplakamas, sumušamas, subadomas peiliais, užmėtomas akmenimis, subadomas kardais, sudeginamas, kol lieka tik pelenai, tačiau jo siela atsiduria prie Dangaus miesto vartų (Ibid., 88). Kristianas yra laikomas Tuštybės miesto kalėjime, tačiau, padedant Dievui, pasprunka ir vėl keliauja į Dangaus miestą su nauju bendrakeleiviu Viltinguoju (Ibid., 89).

Ar egzistuoja autoriaus kreipimosi būdas į skaitytoją per minėtą mugės epizodą? Atsakymas būtų neigiamas. Toks būdas kreiptis į pasaulį neegzistuoja, todėl autorius įterpia tam tikrus tikrovės elementus į literatūros tekstą. Tokie literatūros elementai gali būti realijos, aliuzijos, tam tikrų kitų sistemų elementai. Literatūros kritikai teigia, kad Bunyanas, rašydamas apie Tuštybės mugę, pasirėmė Stounbridžo mugės Kembridžšyro grafystėje vaizdais arba Londono Bartolomėjaus dienos mugėje matytais vaizdais, kritikuodamas žmonių pomėgį pirkti ir vartoti (P o o l e y 2008, 325).

Reikėtų prisiminti ir mugės svarbą britui. Žodis „mugė“, atsiradęs iš viduramžių anglų kalbos, reiškia nuolatinį susirinkimą, skirtą prekėms parduoti šventomis dienomis, veikiantį dėl vieno žmogaus iniciatyvos (*ODE* 2003, 621; *WE* 1994, 692). Bunyano tekste mugė funkcionuoja kaip biblinio personažo Šetono sukurtas objektas, nes tai nurodoma tekste. Tekste rašoma, kad Karalių Karalius keliavo per Tuštybės miestą į savo šalį Tuštybės mugės dieną, o Belzebubas, mugės vadovas, kvietė Karalių Karalių pirkti, aprodė gatves, vėliau karalystes, žadėjo mugės vadovo vietą, jeigu Karalių Karalius būtų įsigijęs nors kokią Tuštybės mugės prekę, tačiau Karalių Karalius nesusidomėjo nė viena preke ir paliko miestą, neišleidęs nė monetos (B u n y a n 2009, 82). Šioje teksto vietoje vartojamas personažo vardas (Karalių Karalius), rodantis biblinę aliuziją iš Senojo Testamento Danieliaus knygos vietos, skirtos mesijo atėjimui (*ŠR* 1999, 1430).

Alegorijos herojų vardai yra susiję su leksika. Leksikos aspektai galioja tekstiniams ir užtekstiniams elementams, kurie sudaro personažų ir veiksmų visumą (I s e r 2002, 22). Leksikos aspektai reiškia, kad tekste paminėtų personažų vardai ir pavardės gali turėti prasmę, parodančią netikrumą. Taip pat jų vardai ir pavardės turi identifikuojamus fragmentus iš išorinio pasaulio ir ankstesnės literatūros. Tokių Bunyano personažų tikrinių vardų savitumai bus aptarti detaliau.

Pasakotojas yra pavadintas Piligrimu, o tai skaitytojui primena keliaujančio maldininko, šventų vietų lankytojo veiklą. Tekste rašoma, kad Piligrimas, keliaudamas „šio pasaulio dykuma“, viename urve susapnuoja sapną (B u n y a n 2009, 6).

Vėliau Piligrimas pasakoja jam žinomą Tuštybės mugės atsiradimo istoriją, apie dviejų piligrimų – Kristiano ir Ištikimojo – nuotykius šioje mugėje.

Skaitytojas lengvai gali atpažinti, kad veikėjų vardai (Kristianas, Evangelistas, Ištikimasis, Viltinasis) yra sietini su krikščionybės kontekstu.

Bunyano tekstui suprasti svarbus intencionalumas, kuris atsiranda per užtekstinių sistemų atranką, kombinavimo veiksmą, kuris yra sufikcinimo veiksmas (Ibid., 19). Atrankos metu parenkami prasminiai personažų vardai (Evangelistas, Ištikimasis, Mugės Didingasis ir kt.). Demaskavimas, pasak Iserio (Ibid.), sietinas su paraštėmis, primenančiomis mugės sąsajas su bibliiniu tekstu, tai yra veiksmas, duodantis skaitytojui sutartinį ženklą, kad reikia atidesnės analizės.

Būdamas autoriaus produktas, pasirinktas mugės epizodo tekstas yra tam tikras autoriaus kreipimosi į pasaulį būdas. Paradoksalu, bet toks kreipimosi būdas neegzistuoja, todėl kreipimosi būdas yra kuriamas panaudojant tekste keturių perspektyvų įvairovę: pasakotojo perspektyvą, veikėjų perspektyvą, siužeto perspektyvą ir fiktyvaus skaitytojo perspektyvą (I s e r 1980, 1677).

Remiantis literatūros kritiku Jeremy Hawthornu (H a w t h o r n 1998, 237–238), galima identifikuoti tokius pasakotojui būdingus elementus:

1) pasakotojas nepriklauso tai pačiai tikrovei kaip ir veikėjai, minimi Tuštybės mugės epizode, nes Tuštybės mugė yra sapnuojama;

2) pasakotojas dalyvauja pasakojime, tačiau tik fiksuoja, ką mato, neišitraukdamas į įvykius;

3) pasakotojas yra nuovokus, nes žino Tuštybės mugės atsiradimo, veiklos saviatumus, ir teigia, kad po Ištikimojo mirties bausmės Tuštybės mieste „<...> vienas mirė, kad paliudytų tiesą, bet iš jo pelenų pakilo kitas, kuris tapo Kristiano kelionės draugu“ (B u n y a n 2009, 90);

4) pasakotojas pateikia aiškų charakterių ir veiksmo vaizdą, tačiau jaučiamas pasakojančio subjekto buvimas dėl specifinių frazių „paskui sapnavau“ (Ibid., 80), „kaip esu minėjęs“ (Ibid., 82), „toliau sapnavau“ (Ibid., 90);

5) skaitytojas gali iš dalies tikėti tuo, ką pasakotojas sako apie Tuštybės mugę dėl pasakotojo sapno, gali daugiau išvelgti nei pasakotojas, analizuodamas tekste pateiktas rašytojo nuorodas į Senąjį ir Naująjį Testamentą bei pastabą, kad Tuštybės mugėje svarbiausią vietą užėmė Romos prekės, kurių nemėgo anglų ir keletas kitų tautų (Ibid., 80).

Knygos personažų Kristiano ir Ištikimojo perspektyva, sietina su Tuštybės mugę, yra neigiama, nes Tuštybės mugėje piligrimai (Kristianas ir Evangelistas) šaukia prekeiviams, kad Dievas nugręžtų akis nuo tuštybės ir žvelgia į Dangų „<...> tuo parodydami, kad visi jų reikalai priklauso nuo Dangaus“ (Ibid., 82). Vėliau Mugės Didingojo pasodinti į narvą už kvailus veiksmus laimina juos ižeidinėjusius ir keikusius mugės žmones, sako jiems gerus žodžius. Galima teigti, kad veikėjų perspektyva yra supriešinama su šalutinių veikėjų perspektyva. Fikcinių herojų perspektyvos gali būti dalijamos į eksplicitinę poziciją, priskiriamą skaitytojui, ir implicitinę požiūrį, kuriam skaitytojas turi pritarti. Eksplicitinė pozicija, priskiriama skaitytojui, gali būti reflektuojama detaliau aptariant Tuštybės mugės įkūrimą,

sietina su Senojo Testamento siužetu apie Belzebubą, Apolioną ir Legioną (Ibid., 80), kitas Senojo ir Naujojo Testamento citatų sąsajas su herojų kalba, implicitinį požiūrį, kurį skaitytojas turi priimti ir kuris atsiranda dėl krikščioniško konteksto, nes rašoma apie Dievo gailestingumą.

Siužeto perspektyva, sietina su Tuštybės mugės epizodu, primena, kad siužetas yra pagrįstas, paremtas priežastiniu ryšiu (C u d d o n 1998, 677), nes du Piligrimai (Kristianas ir Ištikimasis) yra keliautojai, siekiantys patekti į Dangaus miestą ir keliaujantys per Miestą, kuriame yra Tuštybės mugė.

Bunyano *Piligrimo kelionės* skaitytojas yra tarp keturių perspektyvų (pasakotojo perspektyvos, veikėjų perspektyvos, siužeto perspektyvos ir fiktyvaus skaitytojo perspektyvos) ir turi reflektuoti Mugės savitumą, personažų vardus, veiksmus, siekdamas rasti Mugės temos savitumą, primenančių teigiamo krikščioniško elgesio momentus, žmogiškųjų ydų vengimą, Senojo ir Naujojo Testamento knygų religines vertybes. Nė viena iš paminėtų perspektyvų nėra dominuojanti, nes jų sąveika suteikia teksto suvokimo prasmę skaitytojui, analizuojančiam kūrinį.

Literatūrinės aliuzijos

Pasirinktame epizode galima pastebėti, kad numanomas autorius išskiria aštuonias biblines aliuzijas, kurios yra fiksuojamos teksto dešinėje paraštėje. Yra keturios aliuzijos iš Senojo Testamento knygų (*Izaijo knygos*, *Koheleto knygos*, *Psalmyno*, *Patarlių knygos*), keturios aliuzijos iš Naujojo Testamento (*Apaštalo Pauliaus laiško korintiečiams*, *Apaštalo Pauliaus laiško filipiečiams*, *Evangelijos pagal Matą*, *Evangelijos pagal Luką*).

Įdomu, kad aliuzijos yra siejamos. Tekste rašoma: „<...> Miestas, kur mugė vyko, buvo lengvesnis už Tuštybę, taip pat viskas, ką joje pardavinėjo ar kas į ją patekdavo, buvo vien tik Tuštybė. Kaip vienas Išminčius pasakė: Viskas yra Tuštybė“ (B u n y a n 2009, 80). Pirmoji aliuzija, nurodoma teksto paraštėje, yra aliuzija į pranašo Izaijo knygos eilutes: „Tikrai Žmonės yra tik žolė!“ (ŠR 1999, 1197). Kita aliuzija yra paimta iš *Koheleto knygos*: „Pradėjau bodėtis tad gyvenimu, nes kas vyksta po saule, man kelias nerimą. Visa tai yra tik rūkas ir vėjų vaikymas“ (Ibid., 1011). Galima teigti, kad aliuzija pratęsia teksto skaitymo galimybę ir primena apie galimas asociacijas, sietinas su žmogaus veiksmų menkumu prekybos metu.

Teksto dalies apie Tuštybės mugę dalyje rašoma, kad prekeiviai stebėjosi keičiamųjų apdarais, nes jie visą laiką viskuo stebisi Tuštybės mugėje; jie stebėjosi keliautojų kalba, nes mažai kas suprato, ką šie kalbėjo (B u n y a n 2009, 82). Tekste atsiranda biblinė aliuzija iš Senojo Testamento *Izaijo knygos*: „Tą dieną Egipto krašte bus penki miestai, kurie kalbės Kanaano kalba ir prisieks Galybių Viešpaties vardu“ (ŠR 1999, 1171). Nurodoma, kad keliautojai kalbėjo tinkama krikščioniškam tikėjimui kalba. Tačiau literatūros kritikai pastebi, kad XVII a. protestantai savo religinėje prozoje vartojo įmantrią kalbą, kurią kiti vadino Kanaano kalba, turėdami galvoje neigiamus dalykus (P o o l e y 2008, 325). Antra citata yra paimta iš Naujojo Testamento (*Apaštalo Pauliaus laiško korintiečiams*): „Mes skelbiame slėpinimą ir paslėptą Dievo išmintį, kurią Dievas yra nuo amžių paskyręs mums

išaukštinti. Jos nepažino jokie šio pasaulio valdovai, nes jei būtų pažinę, nebūtų garbingiausiojo Viešpaties nukryžiuavę“ (ŠR 1999, 1789).

Pažymėtina, kad ginčiuose su Tuštybės mugės prekeiviais Kristianas ir Ištikimasis pasiremia Senojo ir Naujojo Testamento aliuzijomis, kurios pateikiamos viena po kitos ir gali būti atpažįstamos tik dėl remarkų teksto skilties dešinėje pusėje. Kristianas ir Ištikimasis gali pirkti tiesą iš Tuštybės mugės prekeivių (B u n y a n 2009, 82), o tai primena *Patarlių knygos* teksto fragmentą: „Pirkis tiesos, neparoduok jos; pirkis išminties, pamokymo ir supratimo“ (ŠR 1999, 82). Paminėti personažai atsako Mugės tardytojams, pasiremdami *Apaštalo Pauliaus laiško žydams* mintimi (Ibid., 1886), kad keliauja į Dievui skirtą miestą (B u n y a n 2009, 82).

Apibendrinant galima teigti, kad aliuzijos yra pateikiamos tam tikra seka nuo Senojo Testamento iki Naujojo Testamento knygų. Iserio nuomone (Iser 2002, 18), šiame tekste neišvengiama *atrankos* iš istorinės sistemos (galbūt Bunyano matytų mugių), kultūrinių ir literatūrinių sistemų (Senojo Testamento, Naujojo Testamento knygų epizodų apie žmogaus menkumą Dievo akivaizdoje). Ši atranka yra žingsnis už ribų ta prasme, kad atrenkami elementai „išimami“ iš sistemų, kuriuose jie atlieka savo įprastą funkciją. Tai pasakytina ir apie kultūros normas, ir apie literatūrinės aliuzijas, kurios į literatūros tekstą įkomponuojamos tokiu būdu, kad suyra sistemų struktūra ir semantika. Kodėl suyra tos sistemos? Skaitytojas turi suprasti ir įsigilinti į paslėptas teksto prasmes. Kita vertus, jungiami tam tikri autobiografiniai (prisiminimai apie matytas muges) ir literatūriniai (personažų tikrinių vardų simbolika) momentai.

Aliuzijų, arba minėtų literatūrinių sistemų, aptarimas norint suprasti Bunyano, kaip literatūrinio teksto, veikimo momentus yra siekis suvokti literatūrinio teksto poveikį, kuris suprantamas kaip tikros autoriaus intencijos identifikavimas. Norint suprasti autoriaus intenciją literatūriniame tekste geriausios galimybės atsiranda tiriant ne autoriaus gyvenimą, užmojus, įsitikinimus, o intencionalumą, kuris reiškiasi pačiame fikciniame tekste per užtekstinių sistemų atranką (Ibid., 19–20).

Išvados

1. Mugės temos semantikos aspektai (literatūrinių personažų vardai, tekste minimos Tuštybės mugės atsiradimo, veiklos savitumai), pasakojamojo teksto keturios perspektyvos (pasakotojo perspektyva, veikėjų perspektyva, siužeto perspektyva ir fiktyvaus skaitytojo perspektyva) sukuria Tuštybės mugės viziją, kuri panaudojama kritikuojant materializmą, žmonių ydas, vaizduojant teigiamą krikščionišką elgesį.

2. Bunyano alegorijos personažų vardai sufikcinimo veiksmų funkcinės diferenciacijos (atrankos, kombinavimo ir demaskavimo) kontekste yra alegorijos *Piligrimo kelionė*, kaip literatūrinio teksto reprezentuojamo pasaulio, savitas kūrimo būdas.

3. Detalesnė Bunyano *Piligrimo kelionės* epizodų analizė nagrinėjant literatūrinės, istorinės, kultūrinės aliuzijas pagal Iserio sufikcinimo veiksmų funkcinę diferenciaciją leistų išsamiau aptarti autoriaus intenciją ir geriau suvokti kūrinio tematiką, idėjas.

4. Atsižvelgiant į recepcijos teorijos atstovo Iserio mintis, galima teigti, kad Bunyano knygą *Piligrimo kelionė* skaitytojas turi skaityti remdamasis ne tik britiškąja literatūros tradicija, bet ir platesne gyvenimo patirtimi.

5. Aptartas sufikcinimo aspektas Bunyano *Piligrimo kelionėje*, tikrinių vardų, bibliinių aliuzijų vartojimas, pasiremiant Iserio mintimis, leidžia analizuoti alegorijos tekstą išvengiant literatūrinio kanono rėmų.

Šaltinis ir literatūra

- Bunyan 2009 – John Bunyan, *Piligrimo kelionė*, Vilnius: Reformatų literatūros centras.
- Cuddon 1998 – Jeffrey Archer Cuddon, *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*, Penguin Books.
- Griffith 1991 – Benjamin Griffith, *English Literature*, Barron's Educational Series.
- Hawthorn 1998 – Jeremy Hawthorn, *Moderniosios literatūros teorijos žinynas*, Vilnius: Tyto alba.
- Iser 2002 – Wolfgang Iser, *Fiktyvumas ir įsivaizdavimas*, Vilnius: Aidai.
- Iser 1980 – Wolfgang Iser, "Interaction between text and reader", *The Norton Anthology of Theory and Criticism*, W. W. Norton & Company, 2001.
- Leitch 2001 – Vincent Bernard Leitch, "Hans Robert Jauss", *The Norton Anthology of Theory and Criticism*, W. W. Norton & Company.
- ODE 2003 – *Oxford Dictionary of English*, Edited by Judy Pearsall, Patrick Hanks, Oxford University Press.
- Poley 2008 – Roger Poley, "Introduction", *John Bunyan The Pilgrim's Progress from This World to That Which is to Come*, Penguin Books.
- ŠR 1999 – *Šventasis Raštas. Senasis ir Naujasis Testamentas*, Vilnius: Katalikų pasaulis.
- TOC 2006 – *The Oxford Companion to English Literature*, Edited by Margaret Drabble, Oxford University Press.
- WE 1994 – *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of The English Language*, New York: Grammercy Books.

Aurimas Nausėda

Mugės tema Johno Bunyano knygoje *Piligrimo kelionė*

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: alegorija, mugė, recepcijos teorija, sufikcinimas, literatūriniai personažai, analizė.

Straipsnyje, remiantis recepcijos teorija, analizuojama mugės tema XVII a. anglų rašytojo Johno Bunyano knygoje *Piligrimo kelionė*. Pateikiamas alegorijos *Piligrimo kelionė* literatūrinis kontekstas, pabrėžiama pasirinktos alegorijos reikšmė visuotinei literatūrai.

Straipsnyje siekiama, pasiremiant vokiečių recepcijos teoretiko Wolfango Iserio teksto analizės metodais, aptarti pasirinkto kūrinio semantikos aspektus, susijusius su mugės tema.

Iserio sufikcinimo veikslių funkcinis diferenciacijos (atrankos, kombinavimo, demaskavimo) procesas Bunyano tekste suponuoja ir eksplikuoja kultūrinės nuorodos, biblines aliuzijas, primenančias mugės savitumą, personažų vardų semantikos prasmę.

Mugės temos semantikos aspektai (literatūrinių personažų vardai, tekste minimos Tuštybės mugės atsiradimo, veiklos savitumai), pasakojamojo teksto keturios perspektyvos (pasakotojo perspektyva, veikėjų perspektyva, siužeto perspektyva ir fiktyvaus skaitytojo perspektyva) sukuria Tuštybės mugės viziją, kuri panaudojama kritikuojant materializmą, žmonių ydas, vaizduojant teigiamą krikščionišką elgesį. Aptartas sufikcinimo aspektas Bunyano knygoje *Pilgrimo kelionėje*, tikrinių vardų, bibliinių aliuzijų aspektai, pasiremiant Iserio mintimis, leidžia analizuoti alegorijos tekstą išvengiant literatūrinio kanono rėmų.

Aurimas Nausėda

The Theme of the Fair in John Bunyan's Book *The Pilgrim's Progress*

Summary

Keywords: *allegory, reception theory, fictionalisation, literary heroes, analysis.*

The article analyses the theme of fair in the book of the 17th century author John Bunyan *The Pilgrim's Progress* on the basis of the reception theory. The literary context of the allegory *The Pilgrim's Progress* has been given; the meaning of the chosen allegory for general literature has been emphasized.

The article discusses semantic aspects of the chosen work related to the theme of the fair by using text analysis methods of the German reception theoretician Wolfgang Iser.

Fictionalisation of the processes of actions of functional differentiation (selection, combination, disclosure) in Bunyan's text presupposes and explicates cultural references, biblical allusions reminding of the specificity of the fair and the meaningful moments of the heroes' personal names.

The semantic aspects of the theme of the fair (the specifics of literary heroes' names, the origin, activities of the Vanity Fair mentioned in the text), the four perspectives of the narrated text (the narrator's perspective, the heroes' perspective, the plot perspective and the fictional hero's perspective) form the vision of the Vanity Fair, which has been used to reveal criticism of materialism, people's vices and depict positive Christian behaviour. The discussed fictionalisation aspect in Bunyan's book *The Pilgrim's Progress*, the use of proper names and biblical allusions according to Iser's ideas enables analysing the text of the allegory while avoiding limits of the literary canon.

Aurimas NAUSĖDA
Literatūros istorijos ir teorijos katedra
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352 Šiauliai
[naurimas@gmail.com]